

מאמרי התורה להבין

להתבונן

התבוננות מעמיקה ומחזקת
ביסודות עבודת האדם בעולמו
על סדר פרשיות התורה

* בראשית *

מאמרי התורה להבין

להתבונן

התבוננות מעמיקה ומחזקת
ביסודות עבודת האדם בעולמו
על סדר פרשיות התורה

* בראשית *

ערוך על פי וועדים שנמסרו
בפני מבקשי דעת
ע"י הרד"ג
רבי אהרן שווב שליט"א



כתיבה ועריכה:
הרב אריה לייב גולדשטוף שליט"א

עימוד וגרפיקה:
אהרן עמיר 052-7657995

להארות ולהערות:
lehovin.tora@gmail.com | 050-4166000



פרשת ויגש



פרשת ויגש

כי הנה המלכים נועדו

יוסף ויהודה – עבודתנו בגלות אדום וישמעאל

מה ההבדל בין בתי המדרשות של יוסף ויהודה?

פרשת ויגש פותחת בויכוח קשה בין יהודה ליוסף, ובמדרש⁴²¹ קראו על כך את הפסוק⁴²²:

”כי הנה המלכים נועדו עברו יחדו” –

”כי הנה המלכים” – זה יהודה ויוסף.

”עברו יחדו” – זה נתמלא עברה על זה, וזה נתמלא עברה על זה.

ידוע שיוסף ויהודה מייצגים 'שני בתי מדרש' בעבודת ה', והיתה כמין מחלוקת ביניהם מהי נקודת העבודה שנדרשת מהאדם.

כמובן ש'אלו ואלו דברי אלקים חיים'⁴²³.

ואכן, לעתיד לבא יהיה איחוד בין שני הבתי מדרשות – של יוסף ושל יהודה ויהיו לבית מדרש אחד, וכפי שמתאר יחזקאל הנביא בנבואתו על הגאולה והתיקון השלם⁴²⁴:

”ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וכתב עליו ליהודה ולבני ישראל חברים, ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל חברים. וקרב אתם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך.

וכאשר יאמרו אליך בני עמך לאמר: הלא תגיד לנו מה אלה לך! דבר אליהם, כה אמר אדני ה': הנה אני לקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים

421. בראשית רבה צג, ב.

422. תהילים מח, ה.

423. עירובין יג ע"ב.

424. יחזקאל לז, טז-כא. מתוך הפטרת פרשת ויגש.

וּשְׁבִטִי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרִי, וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֵת עֵץ יְהוּדָה וְעָשִׂיתָם לְעֵץ אֶחָד
וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי וְכו'.

מדוע לעתיד יהיה רק דוד מלך של יוסף ויהודה יחד?

והנה, בדרך כלל כשישנו איחוד של שתיים, יש ביצירה המשותפת נציגות לשניהם, ואין צד אחד שמשתלט על השני.

אולם כאן אנו מוצאים דבר פלא. לאחר התיאור של האחדות המופלאה שתהיה לעתיד לבוא בין שני העצים, נאמר הפסוק הבא⁴²⁵:

”וְעַבְדִּי דָּוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם, וְרוּעָה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם”.

דבר זה קשה מאוד: מדוע הצד של 'יהודה' מתגבר ושולט על כולם? הכיצד זה נחשב שנעשו שניהם ל'אחדים' אם צד אחד תופס לבדו את המלוכה?

נוסיף על כך: אילו היה כתוב שמלכות יוסף תתבטל ותהיה רק מלכות יהודה, היה ניתן להבין זאת שזה רצונו יתברך. אולם בפסוק מודגש שזה לא התהליך שיתרחש, אלא שיהיה ביניהם אחדות ולמרות זאת המלך יהיה מצד יהודה – כיצד ניתן להבין זאת?

בכדי ליישב את הענין, מוכרחים לומר, שבתוך מלכות יהודה (ודוד) טמונה וגנוזה גם מלכות יוסף, ולכן מלכותו מייצגת את שני הצדדים. אך עלינו להבין פשר הדבר.

נקודה נוספת שראוי להתבונן בה –

בפרשתנו, בזמן הגלות, ישנו ויכוח בין יוסף ליהודה, ולבסוף יוסף מתגבר ונשאר המלך. ואילו לעתיד לבא, בזמן הגאולה, הויכוח בין יוסף ליהודה מוכרע על ידי שיהודה מתגבר ונעשה המלך. מה יש הסבר לשינוי הזה?

מה ענין גלות אדום וגלות ישמעאל?

כדי להבין את מהותם של יוסף ויהודה, נציג שנים נוספים, שכפי שיתבאר בהמשך – יש להם הקבלה ליוסף ויהודה.

רבינו הגר"א מוילנא כותב בכמה מקומות⁴²⁶ על פי הזוהר הקדוש, שכל שבעים אומות העולם מתחלקים לשתי קבוצות – אדום, וישמעאל.

425. שם פסוק כד.

426. שיר השירים פ"א ועוד.

והנה, ידוע שישנם ארבע גלויות שעם ישראל עובר בהם בדרך אל הגאולה השלימה, וכפי שדרשו חכמים⁴²⁷ מהפסוק: "וְהָאֶרֶץ הַיְּתֵה תִהְיֶה, וְכֶהוּ, וְחֶשֶׁךְ, עַל פְּנֵי תְהוֹם". ובענין זה מצינו חידוש במדרש איכה⁴²⁸:

הביא אותן עלי מכופלות - בבל וכשדים, מדי ופרס, יון ומקדון, אדום וישמעאל.

גם רש"י מביא את דברי המדרש הללו⁴²⁹:

ראיתי במדרש תלים שד' מלכיות הללו ששעבדו בישראל כפולות היו: בבל וכשדים, מדי ופרס, אנטיוכס ומוקדון, אדום וישמעאל. כלומר, גלות אדום וגלות ישמעאל אינם עניינים נפרדים, אלא יש קשר וחיבור בין שניהם. ויש להבין מה הייחודיות של גלות אדום ומה הייחודיות של גלות ישמעאל, ומה האיחוד ביניהם?

כיצד יוסף מתקן את עשיו, ויהודה מתקן את ישמעאל?

עוד מצינו, שכנגד שני הגלויות האחרונות [אדום וישמעאל], יבואו שני משיחין, משיח בן יוסף יבוא להושיע מפני גלות עשיו⁴³⁰, ומשיח בן דוד יבוא להושיע מפני גלות ישמעאל.

וכפי שכתב רבינו הגר"א מוילנא⁴³¹:

סוד משיח בן יוסף 'בכור שוור הדר לו', שייכבש את השור.

ומשיח בן דוד 'עני ורוכב על חמור'.

ועשיו וישמעאל הן ימינא ושמאלא, כידוע שור וחמור, עשיו 'שור פרים אבירים', וישמעאל 'שבו לכם פה עם החמור - עם הדומה לחמור'.

ועלינו להבין מה הקשר והחיבור בין אדום וישמעאל ליוסף ויהודה. וכן עלינו לברר כיצד יוסף מתקן את גלות עשיו ויהודה מתקן את גלות ישמעאל.

427. בראשית רבה ב, ד.

428. איכה רבה א, מב.

429. רש"י זכריה ה, יא.

430. וכן אמרו בגמרא (ב"ב קכג ע"ב): אין זרעו של עשו נמסר אלא ביד זרעו של יוסף, שנאמר: "והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש".

431. ביאור לספרא דצניעותא פ"ד.

ישמעאל ינק את החסד מאברהם ועשיו ינק את הגבורה מיצחק

כדי להסביר את הסוגיא הזו, נפתח בביאור מהותם של ישמעאל ועשיו: ישמעאל היה בנו של אברהם אבינו, וינק ממנו את כח החסד שאברהם היה מרכבה שלו. עשיו היה בנו של יצחק אבינו, וינק ממנו את כח הגבורה שיצחק היה מרכבה שלה. וכפי שכותב המגלה עמוקות⁴³²:

ישמעאל רוכב על ל"ב שרים ימניים, ויניקתו מצד אברהם אשר עליו אמר: "לו ישמעאל יחיה לפניך".

ומצד שמאל עומד עשיו, ויניקתו מצד יצחק אביו שאהב אותו, ורוכב על ל"ב שרים שמאליים.

וכך כתב גם השל"ה הקדוש⁴³³:

מצד החסד שהיה מרכבה אליה אברהם, יצא ממנו ישמעאל.

ומצד הגבורה שמרכבה אליה יצחק, יצא ממנו עשיו.

וכן שבעים שרים, ל"ה מיימינים, ול"ה משמאילים.

פירוש הדבר –

לכל מידה יש את הצד המתוקן ואת הצד המקולקל. אין מידה שהיא טוב מוחלט ואין מידה שהיא רע מוחלט. הקובע הוא רק אופן השימוש בכל מידה ומידה.

אברהם אבינו היה מרכבה למידת ה'חסד' המתוקנת – שעניינה להתחבר לזולת כדי לתת לו.

וישמעאל היה מרכבה למידת ה'חסד' המקולקלת – שעניינה להתחבר לזולת כדי לקחת ממנו.

מכאן בני ישמעאל מחוברים למעמקי התאוות, וכמו שאמרו חכמים⁴³⁴:

"עשרה קבין זנות ירדו לעולם, תשעה נטלו ישמעאל". זהו 'חסד' של טומאה,

כלשון התורה על חטאי עריות⁴³⁵: "חֶסֶד הוּא".

יצחק אבינו היה מרכבה למידת ה'גבורה' המתוקנת – שעניינה לנהוג במידת הדין כלפי עצמך.

432. פרשת ויצא.

433. תולדות אדם בית דוד אות כב.

434. קידושין מט ע"ב.

435. ויקרא כ, יז.

ועשיו היה מרכבה למידת ה'גבורה' המקולקלת - שעניינה לנהוג במידת הדין כלפי אחרים.

מכח זה עסק עשיו ברציחה וקנאה, שאלו ההשפעות של מידת הגבורה והדין בצד המקולקל שלה.

פנימיות הגאווה (מידת עשיו) והתאווה (מידת ישמעאל)

המידה של עשיו היא - גאווה, והמידה של ישמעאל היא - תאווה. התנועה הנפשית הפנימית של הגאווה, היא הרצון לצאת החוצה ולכבוש מקומות שאינם נמצאים בתוך האדם במצבו הנוכחי.

בעל גאווה אינו מבסס את מעמדו ביחס לעצמו וביחס למה שקיים בתוכו, אלא רק ביחס לאחרים העומדים מחוץ לו. וכשהוא נפגש במישהו אחר שיש לו דרגה מעולה ממנו, הוא מתמלא בתשוקה בוערת להשיג בעצמו את הדרגה העליונה הזו [או לחילופין, בתשוקה להשמיד ולסלק מן העולם את אותו אחד שמעולה ממנו...], ועל יד כך להשיב את העליונות לעצמו.

לעומת זאת - התנועה הנפשית של התאווה היא הפוכה, הרצון להתכנס לתוך עצמי ולחוות את ההנאה מעצמי במלואה. לחוש את הנעימות ולהשתמש בכל מה שסביבי קלור עצמי בלבד.

בדרך כלל שתי התנועות הללו סותרות זו את זו, ואינם מתקיימות יחד באדם אחד. מי שעסוק ב'גאווה' והאידיאל שמניע אותו הוא הרצון להתפתח ולכבוש שטחים חדשים שמחוץ לו, הרי הוא 'שוכח מעצמו' ומסוגל לאכול ולישון רק מעט כדי צורך קיומו, וזאת מפני שהוא ממוקד במה שמחוץ לו, ולא בעצמו.

לעומת זאת, מי שעסוק ב'תאווה' והאידיאל שמניע אותו הוא הרצון לחוות את התוכן שקיים בתוכו, הרי הוא מתעלם מהעתיד ועלול לעשות מעשים שיזיקו לו בזה ובבא, והכל לשם מימוש התאווה וההנאה מעצמו ברגע הנוכחי.

את ההבדל הזה ניתן לראות גם אצל 'אדום' ו'ישמעאל' שבימינו -

בארצות המערב (עשיו ואדום), כולם טרודים ועסוקים בכבישת יעדים והתקדמויות. ישנו מירוץ בלתי פוסק אחר עוד גאווה וגדולה, וההישגיות נמצאת בראש.

לעומת זאת, בארצות ישמעאל, כולם עסוקים בהנאה וחווייה של החיים הנוכחיים מבלי שום מחשבה על כבישת יעדים חיצוניים ועתידיים [כמעט

כולם פועלים שכירי יום שאינם חושבים על צבירת ממון מעבר לצורך של אותו יום⁴³⁶].

מה התיקון של הגאווה והתאווה וכיצד הם משתלבים יחד?

לאור זאת נבאר כיצד משיח בן יוסף עתיד לתקן את מידת הגאווה המקולקלת של עשוי, ומשיח בן דוד עתיד לתקן את מידת התאווה המקולקלת של ישמעאל.

רבינו הגר"א מוילנא⁴³⁷ מבאר (עפ"י דברי חז"ל), שלעתיד לבא יתקבצו כל האומות לעבוד את ה', וכל האומות השייכות לישמעאל יעמדו מימין, וכל האומות השייכות לעשוי יעמדו משמאל, וישראל יהיו באמצע.

כלומר, ישמעאל ישארו בעלי תאוה, ועשוי ישארו בעלי גאווה, אבל ישראל שבאמצע ילמדו אותם כיצד להשתמש במידות הללו בצורה מתוקנת, ואצל ישראל שבאמצע יהיה שילוב של שני המידות הללו יחד.

וכפי שנאמר בנבואת יחזקאל – לבסוף יהיה שילוב בין שני המשיחים, ומלכות יוסף ויהודה יתאחדו למלכות אחת. כלומר, יהיה שילוב בעבודת ה' על ידי הגאווה והתאווה יחד!

מה מהותם של מידת הגאווה והתאווה – המתוקנים?

ומהו השילוב ביניהם?

דרך העליה התמידית – על ידי התקדמות וספיגה

ביאור הענין –

דרך העליה של האדם, מבוססת על שני תהליכים שחוזרים על עצמם שוב ושוב – התקדמות, ו'ספיגה'.

בכדי שהאדם לא ישאר כל הזמן באותו מצב, אלא יתקדם ויכבוש שטחים חדשים, הוא צריך לצאת מעצמו, לשאוף ולעמול, ולהשיג דרגות שגבוהות ממצבו הנוכחי. זהו השלב הראשון – עשיית פעולות חיצוניות במקום גבוה יותר ממדרגתו של האדם.

436. גם המדינות העשירות שבהם, אינם מגיעים לכך באמצעות עבודה והתקדמות, אלא באמצעות אוצרות הנפט הגדולים.

437. ביאור הגר"א שיר השירים ז, א.

לאחר מכן נדרשת עבודה של 'ספיגה'. להפוך את הדרגה שלמעלה מהאדם - לדרגה שלו. להתחבר אל הדברים, להפנים אותם, ולעלות בעצמו להיות שם במקום הגבוה החדש שרכש.

שני השלבים בתהליך הם השורש הפנימי של ה'גאווה' וה'תאווה'. תנועת הנפש של הגאווה היא יציאה החוצה לכבוש ולהשיג מה שמעבר לדרגה הנוכחית של האדם, ותנועת הנפש של התאווה היא ספיגה פנימה של המצב הנוכחי.

כל זמן שהאדם לא ביצע את הספיגה וההפנמה של הדברים - הוא לא פנוי לרכוש דרגות נוספות, והרי זה כמו שאדם אינו יכול להכניס לגופו מנה נוספת של אוכל לפני שהוא מעכל את המנה הקודמת.

ההתקדמות על ידי יצירת החיצוניות ולאחר מכן יציקת הפנימיות

נסביר זאת יותר:

בכל ענין בעבודת ה' יש שני חלקים - חיצוניות ופנימיות.

מעשה מצוה חיצוני - וחיבור פנימי לרעיון שמאחורי המצוה.

דיבור מילים של תורה - והבנה פנימית של העומק הטמון בהם.

את שני החלקים הללו - החיצוניות והפנימיות, כל אדם רוכש בזה אחר זה, ותחילה את החיצוניות ואחר כך את הפנימיות.

קודם בונים את המסגרת ורק אחר כך יוצקים לתוכה את התוכן. קודם בונים את הכלי ורק אחר כך מכניסים לתוכו את האור.

במילים אחרות ניתן להגדיר את שני השלבים כ'ראה' ו'אהבה'.

בתחילה האדם עושה את המעשים מחמת היראה שמחייבת אותו לעשות, בלי להבין את הרעיון שמאחוריהם. ולאחר מכן הוא מתחבר להבנה של המעשים, והוא עושה אותם בחיבור פנימי מאהבה ובשמחה.

בימי הילדות, האדם מקיים את המצוות כמעשים חיצוניים בלי להבין את התוכן הפנימי שלהם. בתקופה הזו, ההורים מקיימים בו מצות חינוך שמהותה היא "להרגילן במצוות"⁴³⁸, ליצור הרגל ולבנות את מסגרת החיים של היהדות. ורק

438. משנה יומא פ"ח מ"ד.

לאחר מכן כשהוא נעשה 'גדול' ונכנסת בו הדעת, הוא יוצק את התוכן הפנימי לתוך אותם המצוות.

וכך הוא גם תהליך לימוד התורה. "בתחילה תורת ה' ולבסוף תורתו"⁴³⁹. בשלב הראשון לומדים את הטקסט גם בלי להתחבר אליו בבינת הלב, ולאחר מכן מכניסים את ההבנה שיוצרת את הספיגה של הדברים בתוך האישיות בבחינת "לעשות רצוןך אֱלֹהֵי חֻפְצָתִי, וְתוֹרַתְךָ בְּתוֹךְ מַעֲיִי"⁴⁴⁰.

חז"ל אומרים⁴⁴¹: "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה יבא לשמה".

מבאר המכתב מאליהו⁴⁴²: חז"ל אמרו "לעולם", כלומר, זהו תהליך קבוע. פירוש הדבר הוא, ש'לא לשמה' הוא עשיה בלי חיבור פנימי, ו'לשמה' הוא עשיה עם חיבור פנימי.

בשלב הראשון האדם יוצא מעצמו ועושה מעשים שהוא לא מחובר אליהם, ורק לאחר מכן הוא יוצק לתוך אותם מעשים תוכן והם נעשים חלק מעצם האישיות שלו. וזהו תהליך שמתרחש באופן קבוע, בעליה על גבי עליה.

ומוסיף המכתב מאליהו⁴⁴³: את השכר בעולם הבא מקבלים רק על החלק של ה'לשמה', על מה שנספג באישיות האדם ונהפך להיות הדרגה העצמית שלו.

נמצא, שסדר העבודה מתרחש תמיד בשני שלבים: תחילה יציאה לעשיית מעשים שמעבר לדרגה הנוכחית, ולאחר מכן ספיגתם אל תוך האישיות והפיכתם לדרגה העצמית של האדם.

עבודת יוסף תיקון הגאווה, ועבודת יהודה תיקון התאווה

את שני השלבים בעבודת ההתקדמות, מייצגים יוסף ויהודה. עניינו של יוסף הוא תיקון מידת ה'גאווה', והשימוש בכוחה להתקדמות וכבישת יעדים חדשים.

439. עבודה זרה יט ע"א.

440. תהילים מ, ט.

441. פסחים נ ע"ב.

442. ח"א עמוד כד, ח"ב עמוד עז.

443. ח"ד עמוד קצג.

ועניינו של יהודה הוא תיקון מידת ה'תאווה', והשימוש בכוחה לספיגת והפנמת המעלות להיות חלק מהאישיות.

כנגד זה מצינו שהנסיונות של יוסף והדורות אחריו היו בענין הגאווה⁴⁴⁴, והנסיונות של יהודה והדורות אחריו היו בענין התאווה.

ניתן להקביל את שני השלבים הללו להבדל בין 'צדיק' ל'חסיד'. ה'צדיק' עושה מה שחייב בלי צורך בחיבור פנימי. הוא פועל להצדיק את הצפיה ממנו. אבל 'חסיד' מתחבר להבנת הדברים, והופך אותם לאידיאל של עצמו, וכך הוא עושה גם מעבר למה שציוו אותו בפירוש, מפני שזה נהפך לחלק מהרצון העצמי שלו⁴⁴⁵.

יוסף נקרא 'צדיק', מפני שהוא שייך לחלק של כבישת השטחים החדשים עוד טרם החיבור הפנימי.

ואילו דוד נקרא 'חסיד'⁴⁴⁶ (וכן אברהם נקרא גם 'נדיב') מפני שהוא שייך לחלק של ספיגת הדרגות החדשות לתוך האישיות.

בעבודה הכללית בישראל – תמיד יוסף קודם ואחר כך יהודה

והנה, לאורך כל האירועים המשמעותיים שעברו על עם ישראל במשך הדורות, יש הקדמה של 'יוסף' לפני 'יהודה':

בגלות מצרים: תחילה ירד לשם יוסף, ולאחר מכן יהודה⁴⁴⁷, ושניהם הכינו את המקום לכלל ישראל.

בארץ ישראל: הכניסה היתה על ידי 'הושע' מבני אפרים, ולאחר מכן 'שמואל' (שהוא מבני לאה) הנהיג את ישראל.

המלכות בישראל: מתחילה ב'שאול' משבט בנימין, וממשיכה בדוד משבט יהודה.

444. הנסיון במצרים שלכאורה שייך למידת התאווה, לא היה מעניינו של יוסף, כי הוא התגבר עליו. בנוסף, הגמרא (סנהדרין יט ע"ב) מציינת, שבועז [שהוא מזרעו של יהודה] היה בעל מעלה גדולה יותר מיוסף בענין זה של התגברות על נסיון התאווה.

445. ראה מסילת ישרים פרק יח.

446. תהילים פו, ב. "שמרה נפשי כי חסיד אני".

447. בראשית מו, כח.

בבית המקדש: ההתחלה היתה במשכן שילה, בחלקו של יוסף, ולאחר מכן עברו לירושלים בחלקו של יהודה. וכמו שנאמר⁴⁴⁸:

”וַיִּמָּאס בְּאֵהָל יוֹסֵף וּבִשְׁבֶּט אֶפְרַיִם לֹא בָחַר. וַיִּבְחַר אֶת שִׁבְט יְהוּדָה אֶת הָרַ צִיּוֹן אֲשֶׁר אָהָב.”

גם הגאולה השלימה תתחיל על ידי משיח בן יוסף, מבני רחל, ותסתיים על ידי משיח בן דוד, מבני לאה.

וגם בענין הגלות, רואים ש'גלות אדום' קודמת לפני 'גלות ישמעאל'.

וכעת מבואר היטב מדוע מוכרח שזה יהיה סדר הדברים: מפני שתחילה צריך לפרוץ ולצאת לכבוש קניינים חדשים, ורק לאחר מכן ניתן להשקיע בספיגתם והפנמתם לתוכנו.

אילו עבודת הספיגה תקדים את עבודת ההתקדמות, הרי שלא יהיה את מה לספוג, וכח התאווה יצא למימוש בתענוגות עצמיות חסרי תועלת.

מעלת יששכר "חמור גרם" – ספיגה מושלמת של דברי התורה

את השלימות של רכישת דרגות חדשות וספיגתם לתוך האישיות, מצינו אצל יששכר. על יששכר נאמר שהוא נקרא 'חמר'⁴⁴⁹:

”יִשְׁשַׁכָּר חֲמֹר גֶּרֶם.”

ובמדרש⁴⁵⁰ הגדירו אותו כ"חמורה של תורה".

מה פשר הדבר?

לשם ביאור הדבר, נקדים לבאר מדוע ישמעאל נקרא 'חמר'. - 'חמר', אותיות רמ"ח. כנגד רמ"ח איברים. לישמעאל יש את כח התאווה שמהותו הפנימית היא לספוג את הדברים לתוך כל האישיות, עד שכל הרמ"ח איברים נמצאים בתוך הדבר.

גם 'אברהם' בגימטריה רמ"ח, מפני שהוא השורש של המידה הזו בצורה המתוקנת. אך ישמעאל לקח ממנו את החסד החיצוני, ויצר ממנו מידה מקולקלת ונעשה 'חמור'.

448. תהילים עח, סז-סח.

449. בראשית מט, יד.

450. בתי מדרשות חלק ב - מדרש חסרות ויתרות פרשת ויחי.

מצינו גם שהיין נקרא 'חמר', כלשון הכתוב⁴⁵¹: "וְיָדָם עֲנָב תִּשְׁתֶּה חֶמֶר". וזאת משום שהוא חודר לכל הרמ"ח איברים ומשפיע על כל מהותו של האדם. וכלשון המדרש⁴⁵²:

בלשון עברי שמו 'יין', ובלשון ארמי 'חמר'.

'חמר' בגימטריא רמ"ח, כנגד אברים שבאדם. היין נכנס בכל אבר ואבר, והגוף מתרשל והדעת מיטלטל.

לאור זאת, מובן שהכינוי 'חמר' ליששכר בא לבטא את היכולת שלו לספוג את הדברי תורה בשלימות לתוך כל הרמ"ח איברים שלו.

ואכן, במדרש אמרו⁴⁵³:

"יששכר חמור גרם", מה חמור זה גרמיו [-עצמותיו] ברורין, כך היה תלמודו של יששכר ברור.

ובאמת מצינו שבני יששכר נקראים⁴⁵⁴ "יִוְדָעֵי בִּנְיָה", מפני שהם עמלים להתעמק בבינה שזה פנימיות הלימוד וההבנה של התורה והמצוות, ועל ידי כך הם מתחברים להם בכל רמ"ח איבריהם.

לפני כל זיווג יש הכנה של התקדמות וספיגה

והנה, ההשפעות הגדולות שהקב"ה משפיע עלינו במהלך החיים ובמעגל השנה, מוגדרים כ'זיווג' שבו הקב"ה משפיע ואנו המושפעים.

לפני כל זיווג יש הכנה של שני שלבים - 'התקדמות' ו'ספיגה', שבסופם מקבלים את השפע החדש והשלם.

לפני הזיווג ביום מתן תורה - יש הכנה בהתקדמות וספיגה.

בליל הסדר מקבלים השפעה גדולה עד למאד, הרבה מעבר לדרגה הנוכחית שלנו, וזו ה'התקדמות' והיציאה של האדם מעצמו.

ולאחר מכן במשך כל ימי ספירת העומר ישנו תהליך של 'ספיגה' ארוכה, להחדיר את ההשפעה מחג הפסח לתוך מעמקי הנפש והאישיות.

ולבסוף ביום החמישים, מגיע זמן הזיווג וקבלת השפע השלם.

451. דברים לב, יד.

452. ילקוט'ש ויקרא תקכח.

453. בראשית רבה צב, יב.

454. דברי הימים א' יב, לג.

לפני הזיווג ביום שמיני עצרת – יש הכנה בהתקדמות וספיגה.

בימים הנוראים האדם 'מתקדם' ויוצא מעצמו בקבלות טובות ובעריכת שינוי. ולאחר מכן במשך שבעת ימי חג הסוכות האדם 'סופג' את הדרגה החדשה לתוך האישיות ולתוך מהלך החיים הטבעי (שזה עניינה של הסוכה, לעשות את כל המעשים הגשמיים, אבל בתוך ביתו של ה'). ולבסוף, ביום שמיני עצרת, ישנו זיווג וקבלת השפע בשלימות.

לפני הזיווג ב'זאת חנוכה' – יש הכנה בהתקדמות וספיגה.

בכל ימי חנוכה ישנה עבודת 'הודאה' שהיא התבטלות בפני המשפיע והתחייבות לעשיית רצונו כתמורה להטבה שמעניק, וזו יציאה של האדם מעצמו 'להתקדם' לפעול עבור מישהו אחר שהוא מחויב אליו. ולאחר מכן ישנה עבודה של 'הלל', שעניינה הוא 'ספיגת' הדרגה החדשה והחדרתה לתוך האישיות, כאשר מבטאים אותה בדיבורי הלל אל ה', שכן מהותו של הלל לבטאות את ההשגה לפי הדרגה הנוכחית של האדם⁴⁵⁵. ובסיום החג ישנו זיווג של השפעה שלימה.

גלות אדום וישמעאל – הכנה לזיווג לעתיד לבא

גם לעתיד לבא יהיה זיווג בין הקב"ה לישראל, ויושפע עלינו שפע רב ועצום ממרומים, וממילא כהכנה לכך אנו צריכים להקדים את ה'התקדמות' וה'ספיגה'. לשם כך אנו עוברים בשני הגלויות האחרונות – גלות אדום וגלות ישמעאל. מוטל עלינו לקחת את שתי התכונות המיוצגות על ידי אומות אלו, לתקן אותם, ולהשתמש בהם בצורה הראויה שעבורה נבראו. להשתמש בכח הגאווה כדי 'להתקדם' ולכבוש יעדים חדשים, ולהשתמש בכח התאווה כדי 'לספוג' את הדברים ולהתחבר אליהם בשלימות. בימינו, ימי גלות ישמעאל, כח התאווה שולט ביותר, וכפי שרואים שישנם נפילות רבות בשטח הזה. ומחמת כן עלינו לפעול בהתאם בעבודת ה' וכלימוד התורה, יש צורך ליצור חיבור והבנה, לספוג את יינה של תורה לתוך האיברים. ורק כך ניתן להתמודד כנגד נסיונות התקופה.

455. הגדרות אלו של ה'הודאה' וה'הלל', התבארו בהרחבה במאמר לחנוכה 'בימים ההם בזמן הזה'.

כיצד יוסף מבני רחל שייך למידות העליונות, ודוד מבני לאה שייך למידה התחתונה?

לאור היסוד שביארנו, תתיישב שאלה גדולה –

בספרי הפנימיות מבואר שיוסף 'הצדיק' שייך למידת היסוד, שעניינה הוא להשפיע את כל השפע שנובע מהספירות העליונות.

ואילו דוד 'המלך' שייך למידת המלכות, שהיא המידה התחתונה שמקבלת את כל השפע ומיישמת אותו בפועל אצל התחתונים.

ולכאורה קשה מאוד –

הרי יוסף היה מבני רחל, ודוד מבני לאה.

ובענין רחל ולאה, מצינו שלאה מייצגת את החלק העליון והפנימי שמשפיע את הגילוי האלוקי (כנגד שם הוי"ה), ורחל מייצגת את החלק התחתון והחיצוני שמיישם את הגילוי האלוקי בפועל (כנגד שם אלקים)⁴⁵⁶.

ואם כן, כיצד יתכן שדוקא יוסף בן רחל – התחתונה, הוא השייך למידות העליונות, ואילו דוד בן לאה – העליונה, הוא השייך למידה התחתונה?!

מידתו של דוד היא מלכות שנספג בתוכה כל המידות העליונות

אך ביאור הדבר הוא –

כאמור, בביצוע המעשי ישנם שני שלבים:

בשלב הראשון מתקדמים ויוצאים לעשות מעשים גם בלא חיבור פנימי.

בשלב השני, סופגים את הדברים ומתחברים אליהם, ושוב עושים את המעשים, אך הפעם מתוך חיבור עצמי ופנימי.

מעתה מובן: גם יוסף וגם דוד שייכים לביצוע המעשי, אלא שאצל יוסף זה הביצוע המעשי שבפריצה הראשונית, עוד טרם ישנו חיבור פנימי. ואילו אצל דוד זה הביצוע המעשי שלאחר השלב של הספיגה והחיבור.

יוסף שייך לביצוע המעשי של המידות העליונות, אך בלא החיבור. וזה מתאים למידתה של רחל התחתונה שעוסקת בביצוע בפועל.

456. בזוהר הקדוש (ח"א קנח ע"א) מצינו, כי ההגדרה של רחל היא "עלמא דאתגליא" (המגולה החיצוני), וההגדרה של לאה היא "עלמא דאתכסיא" (המוסתר הפנימי).

ואילו דוד שייך לביצוע המעשי של המידות העליונות, עם החיבור והפנימיות. וזה מתאים למידתה של לאה העליונה שעוסקת ביצירת החיבור הפנימי.

וכך הוא סדר הגאולה - תחילה 'משיח בן יוסף' מעמיד את שלימות דקדוק התורה והמצוות מבחינה חיצונית בלבד, ולאחר מכן 'משיח בן דוד' יוצק את התוכן והפנימיות וחוזר לקיים את הפעולות החיצוניות עם חיבור פנימי.

ולכן האיחוד לבסוף הוא כשדוד מלך על כולם, מפני שבודאי התכלית היא לעשות את עבודת ה' מתוך התחברות ולא כעשיה חיצונית בלבד, וכמאמר חז"ל⁴⁵⁷ "רחמנא ליבא בעי".

כל מהות עבודתו של 'עץ יוסף' הוא רק בשלב הראשון, אבל לבסוף, 'עץ יוסף' בעצמו מקבל עיבוי מ'עץ יהודה', ודוד מלך על שניהם, מפני שכולם לבסוף מתנהגים במידתו, לבצע בפועל מתוך חיבור פנימי!



בְּכִיוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְדַמְעוֹתֶיהָ שֶׁל רָחֵל

תפקידו של הבכי בתיקון הבריאה

הבכי של יוסף

בפרשות מקץ-ויגש-ויחי אנו מוצאים אצל יוסף הצדיק תופעה שאין דומה לה בתורה: מספר הפעמים הרב שבהם הוא 'בוכה'.

כשאחי יוסף הגיעו לפני יוסף במצרים, והוא שמע שמתחרטים על מכירתו, נאמר⁴⁵⁸ – וַיֹּסֶב מַעְלֵיהֶם וַיִּבְךְּ.

כשראה את בנימין אחיו⁴⁵⁹ –

וַיֵּשֶׂא עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת בְּנִימִין אָחִיו בֶּן אֹמֶן... וַיִּמָּהַר יוֹסֵף כִּי נִכְמְרוּ רִחְמָיו
אֶל אָחִיו וַיִּבְקֶשׁ לִבְכוֹת, וַיָּבֹא הַחֲדָרָה וַיִּבְךְּ שָׁמָּה.

כאשר יוסף התוודע לאחיו⁴⁶⁰ –

וְלֹא יָכַל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנֶּעֱצָבִים עָלָיו, וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל אִישׁ מֵעֵלֵי,
וְלֹא עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוֹדַע יוֹסֵף אֶל אָחִיו. וַיִּתֵּן אֶת קִלּוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ
מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה.

לאחר מכן יוסף ניגש אל בנימין ואל יתר האחים, ושוב הוא בוכה⁴⁶¹ –

וַיִּפֹּל עַל צוּאְרֵי בְנִימִן אָחִיו וַיִּבְךְּ, וּבְנִימִן בָּכָה עַל צוּאְרָיו. וַיִּנָּשֶׂק לְכָל אָחִיו
וַיִּבְךְּ עֲלֵהֶם, וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְּרוּ אִתּוֹ.

כשיעקב אבינו הגיע למצרים, נאמר⁴⁶² –

וַיַּעַל לִקְרֹאת יִשְׂרָאֵל אֲבִיו גְּשֹׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו, וַיִּפֹּל עַל צוּאְרָיו וַיִּבְךְּ עַל
צוּאְרָיו עוֹד.

458. בראשית מב, כד.

459. בראשית מג, כט-ל.

460. בראשית מה, א-ב.

461. בראשית מה, יד-טו.

462. בראשית מו, כט.

גם לאחר פטירת יעקב, רק עליו מסופר שהוא בכה⁴⁶³ –

וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל פְּנֵי אָבִיו וַיִּבְקֶה עָלָיו וַיִּשָּׁק לוֹ.

וכשאָחיו חששו שלא מחל להם עדיין על המכירה, שוב נאמר⁴⁶⁴ –

וַעֲתָה שָׂא נָא לְפָשַׁע עֲבָדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ. וַיִּבְקֶה יוֹסֵף בְּדַבָּרִם אֵלָיו.

הבכיות של יוסף הם לא משום שהיה 'בעל רגש'

במבט שטחי ניתן לחשוב שיוסף היה אדם 'בעל רגש' רב, והמאורעות המסעירים גרמו לו לבכות, כפי שאנו רגילים לראות אצל אנשים רגשנים.

אולם אי אפשר לומר כך, שהרי מצינו כבר קודם חוויות רבות וקשות מאוד שעברו על יוסף, החל מקנאת האחים, השנאה שהוא חווה, השלכתו לבור, מכירתו לעבד על ידי אחיו לישמעאלים ולמצרים, וכלה בהצקותיה של אשת פוטיפר והישיבה בבית האסורים. ובכולם לא נזכר כלל בכי.

אין ספק שמדובר על מעשים שהיו גורמים לכל אדם אחר בעל רגש מינימלי לפרץ של בכי עז. ואילו אצל יוסף לא נזכר בכי מעצבות בכל המאורעות הללו. וכן כשיצא מהבור ונעשה משנה למלך מצרים לא מצינו שבכה משמחה.

מוכרחים לומר שהבכיות שכן נזכרו בתורה, אינם נובעים מתוך רגש טבעי רגיל, אלא יש להם משמעות עמוקה ביותר.

חז"ל פירשו את הסיבה של כל בכי

ואכן, אנו מוצאים שחז"ל בכל המקומות מפרשים את הבכיות לא כפי שנראה בפשוטם של דברים, אלא בעומק פנימי יותר, וכפי שמביא רש"י על אתר.

הבכי הראשון היה מפני שראה את אחיו מתחרטים על מכירתו – והוא ראה בזה נקודת חיבור ותיקון כפי שיבואר בהמשך.

וכן הבכי השני היה מפני שראה שבנימין קרא לעשרת בניו על שמו, והראה שעדיין מצפה לפגוש אותו.

463. בראשית נ, א.

464. בראשית נ, יז.

הבכי השלישי כשיוסף לא התאפק ובקש להוציא כל איש מעליו, לא היה מחמת שהרגשות שלו התפרצו באופן בלתי נשלט והוא התבייש בכך, אלא כפי שמפרש רש"י: "לא היה יכול לסבול שיהיו מצרים נצבים עליו ושומעין שאחיו מתביישין בהוודעו להם".

יש מהמפרשים שכתבו שהבכי הזה לא היה אמיתי, וכפי שמדויק בלשון הפסוק "וַיִּתֵּן אֶת קִלּוֹ בְּכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה", לא נאמר "ויבך", אלא "ויתן את קולו בבכי". היתה לו מטרה שמצרים ובית פרעה ישמעו את הבכי הזה⁴⁶⁵.

הבכי הרביעי כשניגש לבנימין, בו הם נפלו זה על צוארו של זה, מפרש רש"י⁴⁶⁶ -

ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך - על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחרב.

ובנימין בכה על צוארו - על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחרב.

כלל גדול הוא כי בכל מקום שכתוב 'צואר', מדובר על בית המקדש שהוא המקום של חיבור שמים וארץ, בדומה לצואר שמחבר את המוחין העליונים לכלי גוף התחתונים⁴⁶⁷. ולכן כאן הבכיה 'על הצואר' מתפרשת כבכיה על חורבן בית המקדש.

על הבכי החמישי, כשנפגש עם יעקב אבינו, כותב רש"י -

אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע.

הדבר אומר דרשני, מדוע יעקב אבינו ראה לנכון לקרוא קריאת שמע דוקא בשעה זו? ועוד יש לדקדק באותו פסוק, שיעקב אבינו נקרא בו בשם 'ישראל':

"וַיַּעַל לְקִרְאֵת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו, וַיִּפֹּל עַל צְוֹאֲרֵיו וַיִּבָּךְ עַל צְוֹאֲרֵיו עוֹד".

מה פשר הדבר?

מכללות הדברים למדנו שהבכיות של יוסף לא היו התפרצויות רגש סתמיות, אלא ביטוי של התייחסות פנימית למאורעות השונים.

יש להתבונן, האם ישנו חוט מקשר בין כל הבכיות הללו?

465. עיין ב'תפארת יהונתן' להר"י אייבשיץ שמרחיב בזה.

466. בראשית מה, יד.

467. כך גם יתפרש לדוגמא הפסוק בשיר השירים (א, י) "צוארך בחרוזים", ע"ש בביאור הגר"א.

הבכי של רחל ובניה על החורבן והגלות

דמות נוספת שמוזכר בה בכי, היא אמו של יוסף – רחל אמנו. אולם לא מצינו שהיה לה נטיה ל'בכי' באופן כללי, מלבד על נושא אחד – הגלות. וכפי שנאמר⁴⁶⁸:

כֹּה אָמַר ה' קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע, נְהִי בְּכֵי תַמְרוּרִים, רַחֵל מְבַכָּה עַל בְּנֶיהָ, מֵאֲנָה לְהַנְחִים עַל בְּנֶיהָ כִּי אֵינָנּוּ.

ובזכות הבכי של רחל אנו עתידים להגאל, וכפי שאמר לה הקב"ה⁴⁶⁹:

כֹּה אָמַר ה' מְנַעִי קוֹלְךָ מִבְּכִי וְעֵינֶיךָ מִדִּמְעָה, כִּי יֵשׁ שֹׂכֵר לִפְעֻלָּתְךָ נָאִם ה' וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתְךָ נָאִם ה' וְשָׁבוּ בָנִים לְגְבוּלָם.

גם את הבכי של יוסף ניתן לקשר אליה. שהרי מדויק בפסוקים⁴⁷⁰ שרק יוסף ובנימין – בני רחל, בכו. ושאר השבטים לא בכו.

ואכן, כפי שהזכרנו לעיל, גם יוסף ובנימין שבכו זה על צוארו של זה, התכוונו לבכות על חורבן בית המקדש והגלות.

במדרש תנחומא⁴⁷¹ על הפסוק "וַיִּנְשֶׁק לְכָל אָחָיו וַיִּבְכּוּ עֲלֵהֶם", הוסיפו ואמרו:

כשם שלא פייס יוסף את אחיו אלא מתוך בכיה, כך כשיגאל הקב"ה את ישראל מתוך בכיה הוא גואלם, שנאמר "בבכי יבאו ובתחנונים אובילם".

מזאת ניתן לראות שוב שהבכי של יוסף על אחיו לא היה רק סחף רגשי טבעי, אלא היתה לו משמעות עמוקה הרבה יותר, עד כדי שהיא זו שתגרום להבאת הגאולה באמצעות כח הבכי.

מדוע הבכי שייך לרחל ולא ללאה?

על הבכי של רחל בזמן הגלות, יש להתבונן:

מדוע דוקא רחל היא זו שבוכה על הגלות ומעוררת את הרחמים, והרי לכאורה נראה שלאה היה לה נטיה חזקה הרבה יותר לבכי.

וכפי שנאמר⁴⁷²:

וְעֵינֵי לֵאָה רְכוּת.

468. ירמיה לא, יד.

469. ירמיה לא, טו-טז.

470. בראשית מה, יד-טו.

471. ויגש ה.

472. בראשית כט, יז.

ומבאר רש"י:

שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשו ובוכה.

התורה מעידה שהבכי של לאה היה כל כך חזק, עד שהוא השפיע על הצורה החיצונית של עיניה.

אם כך, מדוע דוקא רחל בוכה על הגלות ולא לאה?

קדימת בני רחל לבני לאה בסדר העבודה

נחזק יותר את השאלה האחרונה, ונקדים -

כלל ישראל מחולק לשני קבוצות, בני רחל ובני לאה.

בכל התהליכים של כלל ישראל אנו רואים הקדמה ברורה של בני רחל לפני בני לאה: בירידה למצרים יוסף קודם ליהודה, בכניסה לארץ ישראל יהושע לפני שמואל, במלוכה שאול לפני דוד, בבית המקדש המשכן בשילה לפני המקדש בירושלים, ובגאולה העתידה - משיח בן יוסף לפני משיח בן דוד.

במאמרים הקודמים שעסקו בנושא זה, ביארנו שהדבר נובע מהשינוי המהותי בין שני בתי המדרשות. ב'בית המדרש של רחל' העיסוק הוא בגילוי האלוהי הנראה לעין, בשליטת ה' והנהגתו בבריאה הגשמית, ובתוצאה היוצאת מכך - שאנו עבדיו החייבים לעשות רצונו בשלימות.

ואילו ב'בית המדרש של לאה' העיסוק הוא בגילוי האלוהי הפנימי יותר, בשורש הרצון ובהבנת ההיגיון האלוהי והאידיאל שאליה מובילה המציאות, ובתוצאה היוצאת מכך - שאנו בניו מתחברים לרצון הפנימי שלו.

ניתן להבחין בשני הסגנונות הללו גם בדרכי הלימוד: לימוד הלכה מעשי, לעומת לימוד עיוני הבוחן את עומק הטעם ושורש הדין.

העיסוק בפרטים המעשיים היוצאים בפועל, שייך ל'בית המדרש של רחל'. ואילו העיסוק בפנימיות העיונית, מה הסיבה של כל דבר, ומה ההיגיון שמנחה כל הלכה ורצון של הקב"ה בציוויו ובהנהגתו, הוא ב'בית המדרש של לאה'.

בספרים מבואר שיש שני דרגות בעובדי ה': צדיק, וחסיד. ה'צדיק' עושה מה שצריך בצורה מושלמת, הוא מדקדק בכל פרטי ההלכה עד תומם. אך תפקידו מסתיים בקיום המעשה גרידא.

לעומתו, ה'חסיד' מתחבר לרעיון של המצוה ומתוך כך הוא מקיימה, ועל ידי זה הוא פועל בצורה יותר רחבה ממה שהוא חייב⁴⁷³.

לדוגמא: כשהאדון מבקש כוס קפה, העבד יביא לו כוס קפה וידקדק להביא בדיוק את המינון האהוב על אדונו וכיוצ"ב.

אבל כשהאבא מבקש כוס קפה מבנו, הבן מתחבר להגיון של אביו, ולרעיון שמנחה את בקשתו, ומתוך כך הוא מגיש לו כוס קפה בתוספת עוגיה או שנים.

והנה, סדר העבודה מתחיל תמיד בקיום המעשי, ורק לאחר מכן עולה אל הפנימיות העיונית. שכן אי אפשר לעסוק בפנימיות ובמה שעומד מאחורי הפעולות, לפני שעוסקים בפעולות עצמם וברובד החיצוני יותר.

וזה פשר הקדימה של בני רחל לפני בני לאה.

וכך גם בגאולה השלימה נעבור את שני השלבים:

תחילה 'משיח בן יוסף' יחזק את הפן המעשי שבעבודת ה', להתגבר על ניסיונות, ולממש את כל הכוחות ללימוד תורה.

ורק לאחר מכן 'משיח בן דוד' יכניס בנו את רגשות הקודש והפנימיות.

מדוע בלידת הבנים הקדימה לאה את רחל?

לאחר שביארנו זאת, תגדל מאוד הקושיה הבאה –

בעוד בכל הענינים אנו רואים קדימה של רחל ללאה, לעומת זאת, בענין לידת הבנים – לאה קדמה לרחל!

והדבר תמוה: אם הגילוי של רחל צריך להקדים את הגילוי של לאה, וכפי שביארנו זאת היטב, מדוע בלידת הבנים לאה קודמת לרחל?

לידת השבטים היתה מתוך רחמים

מבאר בעל ה'לשם'⁴⁷⁴ –

לידת השבטים הקדושים היתה הורדה של שפע רוחני עליון לעולם הזה. ובכדי להוריד שפע מלמעלה, נצרכת הקדמה של העלאת מעשים טובים מצד התחתונים.

473. ראה מסילת ישרים פרק יח.

474. הקדמו"ש ש"ז פ"ה.

באותו דור היו בעולם רק שני צדיקים: יצחק ויעקב. ולא היה די בכך כדי להוות סיבה להולדת השבטים.

זו הסיבה שרחל ולאה היו עקרות. משום שלא היה מספיק מעשים טובים מהתחתונים שיעוררו את ירידת השפע מן העליונים.

כיצד - אם כן - נולדו בני לאה? ומדוע הם קדמו לבני רחל?

היה זה במתנת חינם, ומתנה זו ניתנה ללאה לפני רחל!

ונבאר -

לאה שייכת לשורש הרצון שהוא מקור הרחמים

'בית המדרש של רחל' עוסק בגילוי של ההנהגה החיצונית המגולה של הקב"ה, ומצד זה אין הצדקה לנתינת מתנת חינם בלי סיבה - ועבודתה היא כנגד שם 'אדנות', המורה על הנהגת מידת הדין, שהוא אדון כל הארץ.

ואילו ה'בית המדרש של לאה' עוסק בגילוי של ההנהגה הפנימית הנסתרת של הרצון האלוהי, ומצד ההנהגה הזו יש סיבה להעניק לה בנים במתנת חינם - משום שבלא זה לא יתממש רצונו יתברך בתכלית הבריאה - ועיקר עבודתה היא בגילוי ההנהגה של שם 'הוי"ה' - המורה על מדת הרחמים, אשר ברצונו לברא העולם ולקיימו.

הדבר יובן יותר במשל פשוט:

אדם שהקים מוסד לימודים כדי שבנו יתחנך שם.

על מנת שהבן יהיה מחונך ולא מפונק, הוא מתנהג עמו לפי הכללים הרגילים בהם הוא נוהג עם כולם.

אבל כשהבן עושה מעשה שהעונש עליו הוא סילוק מהמוסד, לפתע המנהל 'מחליף כובע' ונעשה כאב רחמן, ומתוך רחמים הוא משאיר את הבן במוסד.

הסיבה לשינוי ההנהגה הזה היא, שכל הכללים הם רק בכדי לחנך את בנו, אבל כשהכללים גורמים לסלק אותו מהמוסד, זה לא בא בחשבון, שהרי המוסד כולו הוקם רק בשביל לחנך את הבן. ובשעה כזו מוכרחים לנקוט בגישה של רחמים שתשאיר אותו בתוך המערכת.

ובזה מבואר מדוע לאה נפקדה ראשונה -

כאמור, באותו זמן לא היו זכויות מספיקות כדי לפעול את לידת השבטים, אך מצד שני - אם באמת לא יולדו השבטים, לא יהיה עוד קיום לעולם.

בבית המדרש של רחל לכאורה אין תקוה למצב כזה. אבל בבית המדרש של לאה - אדרבה, בשעה כזו מתעורר שורש הרצון וגורם לה פקידה.

ומעתה מתעוררת ביתר שאת הקושיא שהצבנו קודם - לאור זאת נמצא שלאח שייכת להנהגת מידת הרחמים יותר מרחל. ואם כן קשה שבעתיים, מדוע דוקא רחל היא זו שמעוררת את הרחמים על ישראל בזמן הגלות? והרי לכאורה ללאה יש כח לעורר רחמים חזקים יותר מהיכולת של רחל!

מדוע חלק הבכי בתיקון חצות הוא כנגד רחל?

בדומה לזה יש לתמוה בסדר אמירת 'תיקון חצות'. בתיקון זה יש שני חלקים, החלק הראשון נקרא 'תיקון רחל' ויש בו דברי נהי ובכי המבטאים את העצב הנורא שיש בגלות השכינה. בספרים מבואר שחלק זה של התיקון משפיע רק כשהוא נעשה בבכי ממש. משום ש"שערי תפילה ננעלו, ושערי דמעה לא ננעלו"⁴⁷⁵.

בהתבוננות קלה ניתן להבין שצער השכינה מהחורבן והגלות הוא גדול מאוד. שהרי תכלית בריאת כל העולמות היא כדי שעם ישראל יהיה על מכונו, בקדושתו וטהרתו, עולים לראות ולהראות בבית המקדש, "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך", "ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלוקי ישראל מלך". והנה, עוברים מאות ואלפי שנים, והתכלית לא מתממשת! הקב"ה הכין עולם ומלואו, עם מליארדי פרטים, והכל כולל גילויים אלוניים רבים ונשגבים, ו'בניו' לא מוכנים לקבלת השפע!

והקב"ה אומר: אני כל כך רוצה להשפיע לכם שפע של טוב! "שובו אֵלַי וְאֶשׁוּבָה אֵלֵיכֶם!"⁴⁷⁶ עשו את הצעד הקטן הזה! - ואין קול ואין עונה.

החלק השני של 'תיקון חצות' נקרא 'תיקון לאה', והוא כולל אמירת מזמורים מסויימים, ועניינו באופן כללי הוא - חיזוק חיובי והורדת שפע על ידי לימוד התורה הקדושה. גם כאן יש להבין - מדוע חלק הבכי והדמעות שייך ל'רחל'? והרי ביארנו שללאה יש כח גדול יותר לעורר רחמים!

475. ברכות לב ע"ב.

476. מלאכי ג, ז.

דמעות וזעקות הם מעל כח התפילה

נציג תחילה ישוב חלקי לקושיא זו, אשר טומן בחובו יסוד גדול בעבודת התפילה – מדוע באמת בזמן הגלות "שערי תפילה" ננעלו, ואילו "שערי דמעות" לא ננעלו? אלא, מהותה של התפילה הוא: משא ומתן. אנו מבקשים בזכות אבות ולפי כללי ההנהגה הרגילים.

בזמן הגלות "ננעלו שערי תפילה". משום שאנו דלים ורשים מזכויות, ואי אפשר להתפלל כשאיין סיבה להיטיב עמנו לפי כללי ההנהגה הגלויים.

אבל גם בשעה כזו – "שערי דמעה לא ננעלו"!

בקשה היוצאת מן הלב עם בכי רותח, היא לא בקשה לפי כללי ההנהגה הרגילים, אלא זו זעקת שבר פנימית המבקשת לעורר את הקשר העמוק והשורשי שיש לנו עם הקב"ה, הקשר שמעל הכללים.

כשעם ישראל עמדו לפני קריעת ים סוף. המצרים מאחוריהם, הים לפניהם, וחיות רעות מהצדדים. לא היתה להם שום תקוה הגיונית וריאלית. תפילה בשעה כזו היא "תפילת שוא".

ואכן הקב"ה אומר למשה⁴⁷⁷ "מִה תִּצְעַק אֵלַי", לא שייך כאן תפילה.

מאידך – הפסוק בנחמיה⁴⁷⁸ מעיד "וְאֵת זַעֲקָתָם שָׁמַעַתְּ עַל יַם סוּף"!

ותמוה – "מה תצעק" או "זעקתם שמעת"?

אלא שיש הבדל בין 'צעקה' ל'זעקה'. "צעקה" היא תפילה. אמנם תפילה חזקה, אבל היא בקשה בתוך מערכת הכללים הרגילים.

לעומת זאת, "זעקה", היא פרץ רגשות בוער הנשפך ממעמקי הלב. הזעקה אינה מנסה להתמודד עם כללי ההנהגה, אלא היא חודרת מיד למעמקי הרצון העליון.

כשהאב מעניש את בנו, והבן בוכה. זה לא יגרום לאב לשנות את העונש, שהרי מלכתחילה העונש ניתן על דעת כך שהילד יצטער ויבכה מחמתו.

אך אם הילד יפרוץ בבכיות נוראיות שאינם מתאימים לפרופורציה של העונש. מיד האב יחזק את הבן ואף יבטל את העונש. משום שהבן בזעקותיו הצליח לעורר את הקשר הנפשי העמוק שיש לאביו אליו.

477. שמות יד, טו.

478. ט, ט.

הריחוק והחושך מגדילים את עוצמת הזעקה

ובזאת נבאר שאת הזעקה הרוחתת הזו, יכולה לעשות רק רחל. רק רחל שנמצאת במעמקי החושך והדינים, שאינה עוסקת בשורשי ההנהגה הפנימיים אלא בעולם הגלוי שבו עם ישראל נמאס ונדכה. – רק ממנה יכולים לצאת הבכי והזעקה העמוקים ביותר.

כשאדם מרגיש שהוא "מסודר" בחיים, יהיה לו מאוד קשה להגיע לזעקה הזו. דוקא הריחוק והחושך הם האמצעים להגיע לפרץ רגשות כזה ממעמקי הלב.

כשאדם נתקל באירוע קשה שעובר עליו, עליו לדעת שנקרתה לפניו הזדמנות ליצור קשר של קרבת אלקים ברמה רגשית עמוקה שלא תהיה יכולת להגיע אליה בפעם אחרת.

יהודים שעברו תקופות קשות של חולי וכדומה, סיפרו על עצמם, שה'קרבת אלקים' שהיתה להם בתפילות בזמן החולי, היתה עצומה ונוראה, והם אינם מצליחים להגיע לזה במהלך החיים הרגיל.

דוקא היהודי שנמצא ב'אשוויץ' בעמק הבכא, הוא זה שיכול להשמיע זעקה עמוקה ופנימית, זעקה של בכי נשפך, שלא תצא משום מקום אחר.

ואכן, רחל מנצלת את כוחה, והיא בוכה על בניה ומאנה להנחם. היא מעוררת את הקשר העמוק ביותר שיש לנו עם הקב"ה.

קרבת אלקים בכח הזעקה והדמעות

חז"ל אומרים⁴⁷⁹:

מפני מה היו אבותינו עקורים? מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים!

ותמוה! וכי הקב"ה אוהב שסובלים ובוכים? מה המשמעות של התאוה לתפילת הצדיקים?

אלא שעיקר התכלית היא להדבק בה' ולהגיע לקרבה אליו, ובאמצעות הקושי והצער האדם יכול להגיע לקרבת אלוקים גדולה ועמוקה יותר מזו שהיה יכול להגיע אליה בזמן שגרה.

אנו רגילים להתפלל. אבל עלינו לדעת שיש משהו חזק יותר: זעקה מעומק הלב!

“עת צרה היא ליצקב – וממנה יִשָּׁע”⁴⁸⁰. דוקא משום שזו עת צרה, לכן תהיה זעקה עמוקה שתוביל לישועה. כשאנו מרגישים יאוש מוחלט, זה הזמן שצריך לנצל! בשעה כזו יש לנו בידים כלי להתחברות למעמקי הנשמה, לזעוק מעומק הלב ולבקוע שערי שמים.

ואז אנו מובטחים – “שערי דמעות לא ננעלו”!

מדוע לאה לא משתתפת בבכיה על הגלות?

אולם, עדיין אין בכך ישוב מלא על הקושיה שהקדמנו. כי אמנם נתבאר מדוע לרחל יש כח מיוחד של תפילה על חשכת הגלות, שאינו קיים אצל לאה. אך עדיין קשה, מדוע לאה לא משתתפת גם היא בתפילות על הגאולה? והרי בודאי גם לה יש כח תפילה מסויים מחמת שהיא שייכת יותר למידת הרחמים!

דברי הזוהר על הבכי של רחל וביאור ענין ה'קול'

בכדי לבאר את עומק סוגיית הבכי, וליישב את כל התמיהות שהעלנו, נציג כאן קטע מדברי הזוהר בפרשת וארא⁴⁸¹, וננתח את האמור בו –

רבי שמעון פתח ואמר, “קול ברמה נשמע נהי בכי תמרוורים, רחל מבכה על בניה”.

האי קרא קשיא, בנהא דרחל יוסף ובנימין הוו ולא יתיר, ולא שית שבטין הוו דילה, אמאי בכת רחל ולא לאה?

זו ממש הקושיה שהצבנו קודם: מדוע רחל בוכה על בניה, ולאה לא משתתפת עמה בתחנונים להבאת הגאולה, ובפרט שבניה של רחל הם רק שנים ואילו ששה מהשבטים שייכים ללאה?

אלא הכי אמרו: כתיב “ועיני לאה רכות”. אמאי רכות? בגין דכל יומא נפקת לפרשת ארחין ושאלת על עשו, והוו אמרין לה עובדי דההוא רשע, דחילת למנפל בגו עדביה, והות בכת כל יומא, עד דאתרככו עינהא.

480. ירמיה ל, ז.

481. ח"ב כט ע"ב.

וקודשא בריך הוא אמר: אנת בכת בגין ההוא צדיקא דלא תהוי בעדביה
דההוא רשע? חזיר, אחתך תקום בפרשת ארחין ותבכי על גלותהון
דישראל, ואת תקום לגו ולא תבכי עליהו!

בזכות שלא בכתה והתחננה שלא ליפול בחלקו של עשיו, אלא להדבק ביעקב. זכתה
שאינה צריכה לבכות על הגלות של ישראל. ורק רחל – שלא בכתה כדי לזכות בקשר
עם יעקב, היא זו שצריכה לבכות בזמן הגלות ולעורר את הגאולה.

כמובן הדברים טעונים ביאור: כיצד הבכי לזכות ביעקב מונע את הבכי בעת הגלות?

ממשיך הזוהר, ומוסיף רובד פנימי ועמוק יותר בביאור ההבדל בין רחל ללאה –

אבל רזא דמלה, דרחל ולא תרי עלמין גינהו. חד "עלמא דאתכסיא", וחד
"עלמא דאתגליא".

ועל דא, דא אתקברת ואתחפיאת לגו במערותא ואתכסיאת. ודא קיימא
בפרשת ארחין באתגליא. וכלא כנונא עלאה.

לאה שייכת ל"עלמא דאתכסיא" ולכן היא נקברה בתוך מערת המכפלה. ואילו רחל
שייכת ל"עלמא דאתגליא" ולכן היא נקברה על אם הדרך במקום גלוי.

תא חזי, כנסת ישראל הכי אקרי: "רחל". כמה דאת אמר "וכרחל לפני
גוזיזה נאלמה". אמאי נאלמה? דכד שלטין שאר עמין, קלא אתפסק מינה,
והיא אתאלמת.

ודא הוא דכתיב "קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים". – "קול ברמה נשמע"
דא ירושלים לעילא.

עם ישראל נקראים "רחל". ופירוש הפסוק "כרחל לפני גוזיזה נאלמה" הוא: כאשר
עם ישראל משועבדים תחת הגויים, אזי הקב"ה המכונה "קול" אינו מתגלה בהנהגתו
אותם, והם נעשים כאדם אילם שאין לו קול.

וזה פירוש הפסוק "קול ברמה נשמע", כלומר, ה'קול' של הנהגת הקב"ה בבריאה
שנקרא גם "ירושלים של מעלה", נשאר "ברמה" ואינו נשמע בגלוי למטה בארץ.

במקום אחר כתוב בזוהר⁴⁸² שבגלות מצרים "הדיבור היה בגלות". כלומר, היתה
הסתרה שהפריעה לשמוע את ה'קול' של הנהגת הקב"ה בבריאה.

482. וארא כה ע"ב.

ממשיך הזוהר -

"מֵאַנֶה לְהַנְחִים עַל בְּנֵיהֶ", מאי טעמא? "כי אינו!"

"כי אינם" מבעי ליה! [-שכן 'בניה' הוא לשון רבים].

אלא, בגין דבעלה דאיהו 'קול', אסתלק מינה, ולא אתחבר בהדה.

הזוהר מפרש את הבכי של רחל, שהוא על מה שבעלה הקב"ה מסולק ממנה ואינו מגלה את ה'קול' שלה על בניה.

ומסיים הזוהר -

ותא חזי, לאו שעתיא חדא, איהי דבכת עליהו דישראל, אלא בכל זמנא וזמנא דאינון בגלותא.

ובגין כך, קודשא בריך הוא גרם לון 'קלא' למצראי, דכתיב "היתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים אשר כמוהו לא נהיתה". וזמין לון קלין אחרנין, באינון עורדענין [-במכת צפרדע], דרמאן קלין במעייהו, והוון נפלי בשוקי כפתים.

בגלות מצרים היה חסר את ה'קול' של הקב"ה בעולם, מפני שהנהגת ה' היתה בהסתר ו'קולו' לא נשמע.

וכאשר הקב"ה ביקש ש'קולו' ישוב להישמע בתוך הבריאה, הוא נתן למצרים את המכות שכתוצאה מהם ניכרה הנהגתו. ואלו הם קולות הצפרדעים והקול שהיה במכות בכורות. זהו 'קול' ה' המנהיג את הבריאה בגילוי.

הקול של הקב"ה או של רחל?

מדברי הזוהר למדנו שה'קול' הוא הגילוי של הקב"ה בבריאה. ובזמן הגלות אותו 'קול' נשמע רק "ברמה" - בעולמות העליונים, ואינו מתגלה בארץ. ועל זה בוכה רחל. ויש לתמוה על כך, שהרי הקב"ה אומר לרחל "מנעי קולך מבכי", ומבואר שה'קול' הוא של רחל ולא של הקב"ה! הכיצד זה מתיישב עם הביאור ש"קול בְּרָמָה נִשְׁמָע" מוסב על קולו של הקב"ה?!

אלא שכאמור, המושג "קול" הוא גילוי הנהגת ה' בעולם. וכאשר הקב"ה אינו מתגלה מצידו, אז אנו מצידנו מבקשים במעשינו ותפילותינו לפעול את אותו גילוי.

וזה עומק התוכן ב'קול' הבכי של רחל.

החילוק בין 'בתי גואי' ל'בתי בראי'

והנה, בזמן החורבן מצינו בפסוק שהיתה בכיה כביכול של הקב"ה, וכמו שנאמר⁴⁸³:
בְּמִסְתָּרִים תִּבְכֶּה נַפְשִׁי מִפְּנֵי גֹהַ, וְדָמָעַ תִּדְמָע וְתִרְדַּע עֵינַי דְּמָעָה כִּי נִשְׁבָּה
עֶדְרָה.⁴⁸⁴

והקשו על כך בגמרא⁴⁸⁴:

ומי איכא בכיה קמיה הקדוש ברוך הוא? והאמר רב פפא: אין עציבות לפני
הקדוש ברוך הוא, שנאמר "הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו!"
לא קשיא: הא - בבתי גואי, הא - בבתי בראי.

בתירוק הגמרא יש שני נוסחאות:

רש"י מפרש:

בבתי גואי - איכא, דכתיב 'במסתרים': ובבתי בראי ליכא.

ומבאר המהר"ל:

בבתי בראי - בראיה החיצונית של הבריאה, אין מקום לבכי. שכן החורבן אינו ניכר
ממש בחלק החיצוני של החומרות.

אנשים מסתובבים היום בירושלים ואינם חשים כלל בחורבן, ה"י.

אולם בחלק הפנימי של הבריאה, ברובד הרוחני, בו יש מקום לבכיה גדולה מאוד. כי
מי שמתבונן בבריאה במבט הפנימי, רואה את החורבן הפנימי של סילוק השכינה מן
הארץ ומתעורר מיד לבכי.

אך רבינו חננאל גורס הפוך מרש"י:

כי ליכא בכיה - בבתי גואי, ומקום הנקרא מסתרים בבתי בראי הוא.

לפי דבריו הבכיה היא רק בחלק החיצוני, ואילו על החלק הפנימי נאמר "עוז וחדוה
במקומו".

מה פשר הדבר?

483. ירמיהו יג, יז.

484. חגיגה ע"ב.

ברובד הפנימי אין כלל מציאות של רע

מבאר בעל ה'לשם'⁴⁸⁵ על פי דברי הזוהר :

לפי ההסתכלות הפנימית והעליונה, האמת היא ש"אין דבר רע יורד מלמעלה"⁴⁸⁶, וכל מה שנראה לנו כחורבן ורע, זה רק מצד מה שנגלה לנו ברובד הגשמי בו אנו חיים. אולם לעתיד לבא נזכה ש"אָז יִמָּלֵא שְׁחוּק פִּינוּ"⁴⁸⁷ ונבין שהכל היה חלק מתהליך שמביא אל הטוב ולא היה מציאות רע כלל.

הדבר דומה לחולה הנמצא במהלך ניתוח. אדם הנכנס בשעה זו עלול לחשוב שנעשים כאן מעשים רעים ביותר, חותכים בגופו ומתעללים בו. אולם לבסוף יתגלה שהכל היה טובה גמורה וחלק מתהליך שהוביל לשלימות.

והרי נאמר⁴⁸⁸ :

הַנִּסְתָּרִית לִּה' אֱלֹהֵינוּ, וְהַנִּגְלֶת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ.

במבט העליון הנסתר, הכל טוב מוחלט. ורק בבחינה הנגלית לעינינו, נראה כאילו יש רע וגלות.

לכן ב'בתי גואי' הפנימיים אין בכיה. שם רואים שהכל טוב מוחלט.

ורק ב'בתי בראי' שבחלק המגולה קיימת הבכיה על הגלות והחורבן, שכן מצד ההנהגה הנגלית הנראית כיום הרי רואים מצב רע וחשוך.

בהנהגת לאה אין מקום לבכי על הגלות

ובזה נשוב לבאר באופן נפלא מדוע דוקא רחל בוכה על הגלות ולא לאה -

משום שלאה שייכת להנהגה של "עֲלָמָא דְאַתְפָּסְיָא" שהוא הרצון העליון שמוביל את כל המציאות, וכלפי הגילוי העליון הזה החורבן והגלות אינם דברים רעים ולא מאורעות קשים, ולא שייך לבכות ולהצטער על כך.

רק רחל השייכת להנהגה של "עֲלָמָא דְאַתְגַּלְיָא" יכולה לבכות על החורבן. כלומר, על ה'קול' של הקב"ה שנעלם מהמציאות הנגלית של הבריאה.

485. הקדמו"ש סוף ש"ו ב'אבני מילואים'.

486. בראשית רבה נא, ג.

487. תהילים קכו, ב.

488. דברים כט, כח.

וזה פירוש דברי הזוהר שלאח אינה בוכה על הגלות משום שהיא כבר בכתה על הרצון לזכות לדבוק ביעקב -

משום ש'יעקב' הוא הביטוי של הגילוי האלוקי. ולאח באמצעות הבכיות שלה, זכתה להשיג את אותו גילוי עליון של "עֲלָמָא דְאִתְפְּסָא" שכלפיו אין רע וחושך כלל. ובזה היא נפטרה מהבכי על הגלות.

אולם רחל עדיין לא זכתה להגיע לקומה המרוממת הזו, ולכן כעת בזמן הגלות והחושך היא בוכה על ההנהגה שנסתרת ואינה נראית בגלוי, ובאמצעות הבכי הזה היא עתידה לזכות לכך בזמן הגאולה.

פגישת יעקב ויוסף כחמה ולבנה

כשיוסף נפגש ביעקב הוא בכה, ולשון הפסוק הוא⁴⁸⁹ -

וַיַּעַל לִקְרֹאת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו, וַיִּפֹּל עַל צְוֹאָרָיו וַיִּבְךְ עַל צְוֹאָרָיו עוֹד.

וכבר הערנו בתחילת המאמר, מדוע נכתב כאן דוקא השם "ישראל"? ועוד, מדוע יעקב מצא לנכון לקרוא קריאת שמע בדיוק באותו זמן?

בזוהר מבאר את הבכי הזה של יוסף במשמעות פנימית⁴⁹⁰ -

"וַיַּעַל לִקְרֹאת יִשְׂרָאֵל אָבִיו וַיֵּרָא אֵלָיו" - דְּכַד אִתְחַזִּי שְׁמַשׁא בְּסִיחָרָא, כְּדִין נִהִיר סִיחָרָא וְאִנְהִיר לְכֻלְהוּ דְּלִתְתָּא.

וְכֵן כְּגֻוְנָא דָא, כָּל זְמַנָּא דְקִדּוּשָׁה דְלַעֲיָלָא שְׂרָא עַל מְקַדְשָׁא דְלִתְתָּא, אִתְנִהִיר בִּי מְקַדְשָׁא וְקִיָּמָא בְּשְׁלִימוּתָהּ.

וְכַד אִסְתַּלַּק מִנִּיהּ וְאִתְחַרִּיב בִּי מְקַדְשָׁא, כְּדִין "וַיִּבְךְ עַל צְוֹאָרָיו עוֹד", דְּבִכּוֹן כָּלָא עַל מְקַדְשָׁא דְאִתְחַרִּיב. מַאי "עוֹד"? - דָּא גְלוּתָא בְּתַרְתָּא.

כלומר, יעקב במדרגת 'ישראל' מסמל את ההשפעה האלוקית בבחינת 'חמה', ויוסף הרי הוא המקבל בבחינת 'לבנה', וכאשר הם נפגשו - יוסף חווה את העוצמה של האור האלוקי המתגלה בבריאיה.

באותה שעה הוא הבין שהגילוי הזה לא יתקיים לעולם, ותהיה גלות שבה ה'קול' האלוקי הנפלא הזה יסתתר ויעלם. ועל כך הוא בכה!

ובזה מבואר מדוע יעקב אבינו קרא קריאת שמע בשעה זו. לא היה זה בדרך מקרה,

489. בראשית מו, כט.

490. ויגש ריא ע"א.

אלא יעקב נהג כך בכוונה. משום שבאמצעות אמירת סדר הקריאת שמע יעקב השפיע אליו את הגילוי העליון של "הוי"ה אלקינו הוי"ה אחד", דהיינו, שכוחות הטבע כולם מושפעים מהשם הוי"ה העליון ורצונו הוא 'אחד', ואין בו כל מציאות של רע. ואת זה גופא רצה יעקב אבינו להקרין לבנו יוסף בשעה שהוא מקבל ממנו את הארתו.

ואילו יעקב - 'ישראל' - לא בכה באותה שעה, משום שכלפי הגילוי העליון של שם הוי"ה, אין רע כלל.

ורק יוסף - מבני רחל, השייך להנהגה המגולה בעולם הזה, הוא שבכה על מציאות החושך הנראה לעין בזמן החורבן והגלות.

כל הבכיות הם על החסרון בגילוי האלוקי בבריא

ממוצא הדברים למדנו שהבכי הוא הדרך להתחבר אל הקב"ה, ועל ידו מעוררים את הגילוי האלוקי בבריא.

ולכן, כל הבכיות שמצינו הם על הקשר המנותק בין הקב"ה לבריא ולישראל עמו. הבכי על צוארי בנימין היה על חורבן המקדש. ובכיה של רחל הוא על הגלות וניתוק הקשר עם בעלה.

וכך גם הבכי של יוסף בזמן שראה את אחיו מתחרטים על מכירתו היה מאותה סיבה. שכן, כאמור במאמרים הקודמים שעסקו בנושא זה, התיקון השלם יהיה רק כאשר תהיה אחדות בין 'עץ יוסף' ל'עץ יהודה', וההנהגה החיצונית הנגלית תהיה משולבת עם ההנהגה הפנימית בהתאמה מלאה.

וכאשר יוסף ראה את האחים שהתקוטטו עמו ובכך ביטלו את השלמת הגילוי האלוקי, הוא בכה על החורבן הנגרם מכך.

וכשראה אותם מתחרטים, הבין שאמנם כעת תהיה אחדות ביניהם, אבל במשך הדורות יהיה קושי לשמור על האחדות הזו, וזה יגרום להרחקת התיקון השלם. ועל כך הוא בכה.

רחל ששייכת להנהגה הנגלית, בכתה על החורבן. וכך גם בניה - יוסף ובנימין על צווארי האחד על השני, כי הגילוי האלוקי בעולם אמורה להתגלות בחלקם - במשכן שילה ובבית המקדש בירושלים.

לעומתה, לאה ששייכת לעולם המוסתר והעליון יותר, אין לה סיבה לבכות על החורבן, משום שכלפי ההנהגה השורשית העליונה אין באמת מציאות של רע, ולכן גם ששת בני לאה - ממשיכי דרכה, לא בכו באותה השעה.

